

OD ISTE AUTORKE

PUT OKO SVETA ZA 25 DANA
APOSTOLI URBANOG BEOGRADA
LJUBAV U MAROKU
TAJNA KNJIGA
SRPKINJA
MOJ DEDA LUJ VITON
DAMA IZ MONAKA
LJUBAV U TUNISU
DAMA IZ SANTORINIJA
SANTA MARIA
LJUBAV U EMIRATIMA
LJUBAV U BEJRUTU
ROMAN O PRELJUBI
LJUBAV U KAIRU
TAJNI ŽIVOT SLAVNIH SRPKINJA
KRALJICE SERBSKE
AVATO ILI ŽENA POSLEDNJEG DESPOTA
SPAS
TAJNA TITOVOG KREVETA
VIRTUELNA KURVA
SPAS 2
101 MUŠKARACA U ČETIRI GODIŠNJA DOBA
SAMA
VOLETI I UMRETI NA KARIBIMA
TAJNA DRUŠTVA U SRBIJI
SPAS 3
MIRIS NEBA
POSLEDNJI HRIŠĆANIN

CRNOGORSKE PRINCEZE

FATALNE ŠĆERI KRALJA NIKOLE

Romansirana istorija

ISIDORA BJELICA

■ Laguna ■

Copyright © Isidora Bjelica, 2008
Copyright © 2017 ovog izdanja, LAGUNA

*Mojoj tetki, baki, prabaki...
i svim ostalim mojim Bjelopavličkama*

Fotografije i reprodukcije slika koje se nalaze u ovoj knjizi vlasništvo su Narodnog muzeja Crne Gore.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

UMESTO PREDGOVORA ILI ZAŠTO SAM NAPISALA OVU KNJIGU...

Budući da sam po obema stranama, i po majčinoj i po očevoj, poreklom iz Crne Gore, da sam kroz moje boravke u Bjelopavlicima učila sve o svojim precima, vojvodama i serdarima od Kosovskog boja, nužno okrenuta muškoj istoriji prenosnog junaštva, za mene je tajna, ili da kažem prava istorija o crnogorskim princezama, bila otkriće stoleća.

Suočena sa prostim i uzvišenim patrijarhalnim modelima koje sam poštovala ali u kojima nisam videla dovoljno širine za svoja shvatanja, otvaranje činjenice da su četiri Crnogorke odredile sudbinu savremene Evrope više nego svi slavljene muškarci zajedno, za mene je bila očaravajuća.

O kćerkama kralja Nikole saznala sam u detinjstvu sasvim malo i rekla bih, ušminkano, za potrebe patrijarhalnog kodeksa. Kada sam igrom slučaja, zahvaljujući mom dragom, pokojnom profesoru Živojinu

Pavloviću, došla do knjige u kojoj se pominjao odnos Anastasije i Milice sa Raspućinom i njihov ezoterijsko-mistični rad, kao i skandalozne ljubavne romanse na ruskom dvoru, sasvim pasionirano sam se posvetila tajnoj istoriji Milice, Anastasije, Jelene i Zorke Petrović.

Po ruskim i italijanskim arhivima, po zaboravljenim knjigama i policijskim zapisima sastavljala sam jednu sasvim drugačiju istoriju od one na koju smo navikli. Pređa mnogom su se pojavile četiri sasvim neobične, hrabre, emancipovane, slobodoumne i, pre svega, moderne žene.

U ime te hrabrosti i slobodoumnosti, po cenu da ću se susresti po ko zna koji put sa osudom primitivnog, balkanskog mačističko-orijentalnog duha, kao i sa malograđanima svih usmerenja, ja sam te podatke u punoj ljubavi složila i iznela pred lice javnosti.

Objavljivanje izvoda iz moje knjige u magazinu *Dama* izazvalo je pomamu i negodovanje izvesnih osoba, koje sebe smatraju zaštitnicima pravih crnogorskih vrednosti.

Istinska slika o slavnim princezama nije se uklapala u smešnu atavističko-guslarsku predstavu o ženi majci i paćenici bez identiteta i afiniteta, bez prava na posebnost i personalnost. Međutim, baš onako kako je to kralj Nikola i hteo, likovi njegovih kćerki savršeno su se uklapali u sofistikovano i uzvišenu sliku onog najlepšeg, kako u evropskim tako i u crnogorskim okvirima, u ideju o slobodi i pravu na sopstveni put.

Anastasijino kršenje društvenih kodeksa, venčanje za brata muža svoje sestre, razvod u četrdesetoj, Miličina visoka inicijacija u ezoterijske evropske krugove i veze sa magovima, Jelenin prelaz u rimokatoličku

veru i njen odnos sa Musolinijem, Zorkina žustrost i želja da postane kraljica, nisu njihove slabosti, kako bi se moglo misliti iz plemenske svesti, već najsvetliji i najlepši trenuci ženske slobode i emancipacije, na koje sam ponosna i kao žena i kao njihova dalja rođaka.

Sa druge strane, sasvim daleko od ovog ženskog zapisa, mislila sam da bi pametnim i otvorenim čitaocima, kao i obožavaocima kraljevske crnogorske porodice, bilo primamljivo ponuditi dosad neprevedene tekstove i izvode koji su bezrazložno skriveni.

Sasvim nepretenciozno, bez ikakve autocenzure, ja sam čitaocu ponudila ono na šta sam i sama naišla, opčinjavajuće životne priče četiriju žena, princeza i majki, koje su živele onako kako su htele, i koje su se borile za ono u šta su verovale ne osvrćući se na lajanja i ogovaranja kukavica. U tome su, na sreću, imale podršku svog mudrog i savremenog oca kralja Nikole.

Meni je sasvim razumljivo da neobrazovanim, ili da kažem primordijalnim osobama ono što su Milica i Anastasija, Zorka i Jelena radile, može izgledati kao skandalozno ili blasfemično, nedolično ili nemoralno, ali mislim da je vreme da u ovom našem napaćenom društvu najzad počnemo da primenjujemo merila i parametre civilizacije u koju su se ove četiri princeze ugradile više nego svi sa ovih prostora zajedno, a da istovremeno, baš kako su to one i činile, nikad ne zaboravimo svoje poreklo.

U punoj ljubavi prema kontroverznim princezama, umorna od plemenskih mitova

I

Najveće blago kneza Nikole
i tajna ogromne moći male kneževine Crne Gore

„Kud ću, jadan, sa ovolikim šćerima?“, pitao se promućurni crnogorski knez Nikola kada je odjedanput shvatio da je u jurnjavi za naslednikom napravio preveliki broj kćerki.

Kada su se, prefinjene i namirisane, u lepim haljinama i sa šeširima sa perjem iz Sankt Peterburga, sa školovanja vratile njegove mezimice, Nikola je zapao u strašnu muku koja ga je morila više od svih diplomatskih problema zajedno.

Kako da ih uda?

Kako da, jadan, u siromašnoj Crnoj Gori nađe muževe za sve njih ponosne i uobražene, već i razmažene na sanktpeterburškom dvoru, po carskim balovima i grofovskim prijemima.

Zabrinut kud će sa Zorkom, Milicom, Stanom, Jelenom, Marijom, Anom... nije ni slutio da će upravo od velikog problema ove njegove „ljepotice“ postati „svijetlo oružje“ njegove čudesne diplomatije, i da će se i on, tek nekoliko godina kasnije proslaviti po anegdoti

da je na pitanje jednog stranog diplomate: „Ali šta vi zapravo uopšte možete da izvozite iz ovako siromašne zemlje?“, odgovorio: „Vi potcjenjujete moje kćeri...“

Ipak, te daleke 1882. on je muku mučio, i u najvećoj tajnosti smislio plan da na usamljenom ostrvu Vranjina usred Skadarskog jezera sagradi crkvu i pored nje kulu, konak u kome bi devojke smestio da žive kao monahinje.

O ovom projektu znalo je svega nekoliko ljudi. Sam Nikola nije ništa govorio ni kćerima ni njihovoj majci Mileni, koja mu je podarila sveukupno dvanaestoro dece. Ne računajući one mrtvorodne i odmah po rođenju umrle.

U jurnjavi za prestolonaslednikom, za muškim detetom što će nastaviti lozu Petrovića, rodile su se prvo u čuvenoj Biljardi četiri kćerke. Mučen sujeverjem da je to zato jer su pre crnogorski vladari bili i sakralni vladari, pa je mislio da je kuća ukleta, on sagradi novu i tu mu Milena zaista i podari naslednika Danila, što ne prekinu dalji lanac kćerki do Mirka i Petra.

Kada je odasao Zorku, Milicu, Stanu, Mariju i Jelenu u elitnu školu Smoljni, Nikola nije ni slutio kakve će to posledice po njihove živote ostaviti. Da ove crnooke devojke, visoke i vitke nisu otišle u Smoljni, sudbina Evrope bi izgledala potpuno drugačije.

Ovako, spoj njihove lepote i ogromne inteligencije nasleđene od „slavnijeh“ predaka sa svim tajnama koje su u Smoljnom institutu učile plemenite device iz aristokratskih porodica, napravila je od ovih mladih žena najfatalnije zavodnice ranog dvadesetog veka, koje

će rušiti i podizati kraljevstva, i kojima će se klanjati cela Evropa.

Od brige da će mu tolike usedelice uništiti budžet i biti teret državi, Nikola je tek nekoliko godina kasnije došao do senzacionalnog otkrića da su njegove kćerke zapravo najveće crnogorsko blago i da će se njihove udadbe slaviti sa više pucnjave i radosti nego najslavnije crnogorske bitke i pobeđe.

Montenegro, zemlja krša i ovaca, skorupa i pršute, hrabrih vojvoda i „svijetlog“ oružja i velikoga Njegoša, proslaviće se, paradoksalno, najviše po svojim ženama, princezama koje će potpuno izludeti Evropu i njene kraljeve, prinčeve, grofove, predsednike i sveštenike.

Mala kneževina u kojoj se smatralo po zakoniku da nije muško ko bar jednom Turčinu nije glavu skinuo, i gde se plakalo kad se žensko rodi, kneževina u kojoj je „devojka“ koja bi rodila vanbračno dete ili nedajbože prevarila muža čerečena četirima konjima, podariće Evropi najveće dame koje će promeniti tok istorije i koje će po svojoj prefinjenosti i umnosti, uticaju i aristokratskim vezama zauzeti više mesta u evropskoj istoriji nego svi slavniји muški zajedno.

Pokazaće se da bez ovih Crnogorki ne bi bilo ni komunizma, ni fašizma, a bogami ni Jugoslavije.

II

KNEGINJA ZORKA PETROVIĆ, UDATA KARAĐORĐEVIĆ

Prvorodena „šćer“, Nikolino mezimče, majka kralja ujedinitelja. Zorkine tajne jedinice za upad u Srbiju. Misterija kneginjine smrti, da li je Petar izazvao njenu smrt? Zorka kao inspiracija za Holivud.

Kao što je i običaj u Crnoj Gori, kada se čekalo prvenče kneževskog para, svi su se nadali da je sin. Cele tri godine kneževski par nije imao dece i počelo se već pričati po kršu da će Nikola ostati bez naslednika kad je Milena zatrudnela.

Kada se udala za Nikolu, Milena je imala svega trinaest i po godina. I ova devojčica je jedanaestog decembra 1864. rodila devojčicu – Zorku.

Uvek svestan (po uzoru na vladiku Rada) koliko je kultura važna za državu, knez Nikola je odmah pozvao na Cetinje tada poznatog pesnika Jovana Sundečića da mu kao lični sekretar bude i urednik godišnjaka *Orlić*, i da, naravno, za ovu priliku napiše i prigodnu pesmu.

*Zori, zori bjela zora
prvim snijegom svakolika
odjela se Crna Gora
sveg slovenskog juga dika*

*Crna neće da se javi
svitajući jutros danku
crna neće da pozdravi
prvu radost na uranku*

*Koju nebo, nebo blago
u kneževu spusti dvore,
gdje no ženu čedo drago,
Zorka – čedo, majke zore*

*Neg' u bjelo sva osvita
sa ponosom lik svoj diže
puna žara i ushita
svoj slavopoj 'vako niže*

Svoju pesmu, koja je sadržavala još deset strofa, pesnik je završavao stihovima:

*Rasti, Zorka, krepka budi,
razgranaj se i uzori
da odoje i tvoje grudi
jednu sablju Crnoj Gori!*

Međutim, Zorkina misija, a da to niko u hladnoj decembarskoj zori nije znao, bila je mnogo veća i složenija. Majka kralja ujedinitelja Aleksandra Karađorđevića daće tako Crnoj Gori mnogo više nego jednu sablju...

Svoje detinjstvo do jedanaeste godine Zorka je provela na Cetinju i beše tako prirasla Nikoli za srce da ju je on odmilja nazivao „tatin sin“. Zorka je od sve dece najviše i ličila na oca. Međutim, kako su godine

prolazile, a devojke se ređale, Nikola je postajao sve zabrinutiji i samo je Zorki i poverio svoju muku da se plaši da im neće naći ravne prilike.

Dok je gradio kulu kojoj se narod čudu čudio čemu bi trebalo da služi, usred ledene vode i vazduha punog vlage i komaraca, Nikola je odaslao svoje tri najstarije kćerke sa velikom kneginjom Milenom u Viši.

Upravo u to vreme tridesetdevetogodišnji Petar boravio je u Parizu. Umoran od želje za izgubljenom krunom i mučen lošim snovima, on je odmah pohitao u Viši da sretne Nikoline kćerke vođen strašću da bi mu brak sa nekom od njih pomogao da se dokopa srpskog prestola.

Još uvek mladi prestolonaslednik, poučen lošim iskustvom svoga oca Aleksandra, onaj isti Petar, koga će nekoliko godina kasnije cela Evropa slaviti kao kralja republikanca i kome će švajcarski masoni pomoći da dođe na vlast, odmah je zatražio audijenciju kod kneginje.

O tom prvom susretu Zorke, tada osamnaestogodišnje devojke perverzno pogleda i nežnih pokreta, tamne kose i bledih usana, i budućeg srpskog kralja, koga će slaviti i Danucio i Tarabići, zna se vrlo malo, jer je malo svedoka i bilo.

U tom nežnom i važnom susretu u Višiju Petar se odmah odlučio za Zorku videvši je kao kraljicu pored sebe. Dve mlade kneginjice u lakom kikutu prepričavale su posle njegovu skrivenu zbunjenost koja ga opsela posle kratkog razgovora sa Zorkom. Sama velika kneginja Milena, narodna majka (kako su je Crnogorci zvali), bila je zapanjena svojim kćerkama i njihovim ponašanjem.

Još kada je imala samo šest godina, nju, kćerku tada najuglednijeg crnogorskog vojvode Petra Vukotića sa Čeva, verili su za tada dvanaest godina starog Nikolu. Dok je on studirao u Parizu, ona je radila i Bogu se molila. Sama svadba bila je onda kada je to Nikolin otac odredio, iako je Nikola mislio da su oboje premladi.

Sada su pred njom bile njene kćerke, koje su razgovor i pokrete pretvarale u pravu umetnost zavođenja. Ona, prosta u strastima i stidljiva u zanosu, crnogorska seljanka u najpozitivnijem smislu te reči, gledala je svoje kćerke kako koriste svoje telo, svoje poglede, svoj glas i intuiciju za veliku ljubavnu igru.

U strogom režimu škole, u Smoljnom institutu, osim lepog ponašanja, pobožnosti i raznovrsnih nauka, one su učile i ono najvažnije – kako zavesti, izludeti i naterati muškarca da te zaprosi a da pritom misli da je to sve njegova inicijativa.

Petrov jednostavan proračun pretvarao se u vrelu opsesiju i on je poželeo Zorku odmah, videvši je kao svoju kraljicu i sebe kao kralja svih Srba.

Majka budućeg kralja ujedinitelja držala se ipak smerno, ali je svojim beonjačama i sasvim kratkim pogledima punih suzdržanog zanosa ispod dugih trepavica dala do znanja Petru da je spremna da bude kraljica.

Posle niza peripetija na liniji Cetinje–Pariz, Petar je poslao knezu Nikoli svoje bračne ponude za Zorku.

Zapanjen Zorkinim brzim osvajanjem mladog prestolonaslednika, Nikola se ipak našao u mucu i sa svojim poverljivim ljudima je ispod smokava kod Biljarde

većao šta im valja činiti. Sa jedne strane Zorkina udadba za unuka velikog Karađorđa definitivno bi pogoršala odnose sa obrenovićevskom Srbijom, te je samim tim mogla komplikovati i odnose sa Austrougarskom, sa druge strane nije se mogao odbiti neko za koga je sasvim izvesno bilo da vrlo brzo može postati kralj...

Zorka je želela Petra i u svojim tihim i tankim ispovedima sestrama rekla je da joj se dopadaju Petrova jačina i blagost rezervisane samo za nju. I da je još kao devojčica u bokeljskim noćima sanjala o danu kada će sresti princa.

Crnogorcima se Petrov brat Arsen beše mnogo više dopao fizički od samog Petra. Zdrav, krepak i belog tena (za razliku od Petra) mamio je uzdahe kršnih Crnogorki po Cetinju.

Posle tajnog savetovanja kojem su prisustvovali crnogorske vojvode i ministri odlučeno je da se ovaj brak podrži uprkos mogućim političkim komplikacijama koje je mogao izazvati.

Petar je 23. januara 1883. po jakom vetru stigao na Cetinje. Ovaj dolazak propratile su zainteresovano mnoge strane obaveštajne službe i mnoge evropske novine su pisale senzacionalistički o ovoj poseti. Austrougarska je u ovome videla zaveru protiv nje i preko barona Temela, svog otparnika poslova, tražila je da protestuje kod kneza i da smesta izbaci Petra Karađorđevića iz svoje države.

Po čiči zimi Petar je obilazio okolna brda i udoline i pričao sa seljacima o svom dedi i ljubazno odgovarao na pitanja. Noći je provodio u krugu svoje buduće

tazbine razmenjujući svoje strasti više pogledom nego rečima sa svojom budućom suprugom Zorkom.

Jedne takve večeri dok su uživali u „krtoli i skorupu“, knez Nikola dođe na potpuno sumanutu, zapravo sračunatu ideju da kumstvo ponudi Milanu Obrenoviću. Iako su mnogi odbijali da prenesu ovu neverovatnu ponudu, na kraju je knez našao posrednika koji je smireno predao predlog Milanu Obrenoviću kao „genijalno“ Nikolino razrešenje sukoba triju dinastija.

O tome kako je Milan reagovao ima nekoliko verzija. Većina govori da je Milan psovao cela dva sata, bacao stvari i dvorjani su tvrdili da je jadnoj Dragoj vikao: „Zar me nije mogao poštediti onaj goli prosjak iz onih gladnih gudura već me lovi u perfidne zamke da ja kumujem ubicama kneza Mihaila.“

I za Zorku je Milan svašta vikao i proklinjao ju je tako snažno i jako da je od vike Draga Mašin imala glavobolje nedelju dana. Na Zorku je Milan bio ljut jer je ona, kao i još tri kćerke, bila kumče kneza Mihaila.

Petar je ostao mesec dana na Cetinju i ugovoreno je da svadba bude pred kraj leta a pre Preobraženja.

Za to vreme, dok su svi iščekivali da li će do ovog, po mnogima, skandaloznog braka doći i ko će biti kum, Zorka i Petar su razmenili nekoliko pisama i nada.

Venčanje se održalo u crkvi cetinjskog manastira 11. avgusta. Po vrelini kad crnogorska zemlja puca i zrikavci zriču kroz suhu travu, venčali su se Zorka Petrović i Petar Karađorđević.

Ruski car se ipak prihvatio kumstva i zastupao ga je zgodni grof Vasilij Vasiljevič Orlov-Denisov, a venčao ih je crnogorski mitropolit Visarion.

Kneginja Zorka bila je obučena u crnogorsku nošnju opervaženu zlatnim koncem, a na glavi je imala prekrasan venčić, koji se produžavao u dugački beli veo što se vukao po suvoj cetinjskoj zemlji.

Posle je Nikola napravio ručak za dve hiljade zvanica i dok je diplomatski kor kroz šapat komentarisao ovo venčanje, Zorka se laganim pokretima hladila velikom lepezom i bila srećna već tada videći se kao buduća kraljica Srbije.

Milan je besneo i bogoradio znojav i uvređen.

Za to vreme Nikolini epski pesnici pisali su prigodne pesme da zabeleže veliki događaj. Knezu najdraža pesma bila je ona koju je sačinio Đuro Perović, u desetercu naravno, sa nazivom „Ženidba knjaza Petra Karađorđevića sa knjaginjom Ljubicom – Zorkom“.

Kula za usedelice se i dalje zidala kada je Zorka, sada sa svojim suprugom, otputovala u Pariz da upozna svekra i njegovu porodicu. Za to vreme veći deo porodice Karađorđević zauzeo je kuće na Cetinju i tamo se nastanio. Suprotno od ideje o smernoj patrijarhalnoj ženi koja plete, prede i rađa decu, Zorka je imala vrlo visoke političke ambicije.

Svojom prejakom željom da suprugu rodi što više dece postala je glavni ideološki pokretač strategije kako da se osvoji srpski presto. Posle Francuske, nastaniše se oni na Cetinju i to u kući preko puta kneževskog dvora. Dvadeset trećeg oktobra 1884. rođena je kneginja Jelena, njihovo prvo dete. Trinaestog aprila 1886. dobiše i drugu kćerku Milenu, koja je preminula već 9. decembra 1887, što je Zorku strašno potreslo i u tamne misli bacilo.

Ali pošto je ponovo bila trudna dok je svoju Milenu sahranjivala, ona se povratila iz depresije u iščekivanju sina. Krajem avgusta, tačnije 27. avgusta iste godine, dobiše prvog sina Đorđa, a iduće zime (4. decembra) Aleksandra.

Najduže čuvani skandal tiče se činjenice da je Zorka, koja je stalno bila trudna, organizovala tajne odrede Crnogoraca za upad u Srbiju, čiju je akciju uvek racionalni knez Nikola sprečio u poslednjem trenutku. Iz noći u noć Zorka je pravila planove da kršnu, elitnu crnogorsku jedinicu ubaci u Srbiju i tako organizuje pad Obrenovića. U saradnji sa tada odbeglom srpskom opozicijom, koja je našla utočište na Cetinju i među deverima, Zorka je danonoćno kovala najrazličitije planove i intrige. Dugoročno gledano, Zorka je preteča svega onoga što će se u dvadesetom veku dešavati na srpskoj demokratskoj sceni, ona je prva žena, politička siva eminencija. Već tada su kolale priče kako je Zorka ta, a ne Petar, koja sve odlučuje i planira. Mnogi tvrde da je Aleksandar svu ambiciju i zanos ujedinjenja upravo nasledio od majke.

Ljubomorna na Petra, koji je povremeno preobučen odlazio u Srbiju i posećivao Šumadiju, Zorka je upadala u sve veću i veću melanholiju zbog toga što još nije postala kraljica da joj je otac čak napisao pesmu da bi je smirio.

*Sve što sija nije zlato
nit' je presto počivalo
veruj, dijete, tamo ima
sreće malo, il' nimalo.*

*Bljesak krune često krije
trnje koje pod njom niče
savršeno srećnog kralja
ne poznamo ni iz priče.*

Međutim, nije Zorku ova pesma naročito okuražila ni opustila, ona je danonoćno trudna planirala i kovala planove za osvajanje prestola i sanjala o Šumadiji po kojoj se ona šeta kao kraljica.

Primitila je Zorka da njen suprug Petar preterano brine na njenim porođajima, ali je mislila da je to znak njegove velike ljubavi i netipično srpske pažnje.

Petar je, međutim, krio od Zorke da mu je jedna proročica u Beču prorekla da će zauzeti srpski presto, ali da će mu supruga umreti na porođaju. Ovu tajnu on je podelio sa svojim rođacima, ali su to svi od Zorke krili. Tako se za vreme njenih porođaja Petar preterano Bogu molio i klečao.

Međutim, kada je bila trudna sa petim detetom, Petar je već pomislio da je u pitanju loša proročica i već se malo bio opustio i prestao da strahuje. Jednog jutra, nekoliko dana pre tog događaja, kada se Zorka šetala po bašti, iznad nje na grani je stala kukavica i zakukala tri puta. Uznemirena, devojka je potrčala u kuću i pitala stare Crnogorke šta to znači i one su je umirivale i tešile. Kada su je umirile, jedna od njih zabrinuta reče Mileni, koja je i to sama znala, da po crnogorskom verovanju to znači da će u kući umreti troje.

Tako je i bilo. Prvo je umro kneginjin dever Đorđe Karadorđević, a posle porođaja i Zorka od peritonitisa,

zatim dvadeset dana kasnije i njeno tek rođeno dete, sin Andrija.

O ovoj naprasnoj smrti od zapaljenja trbušne maramice po Crnoj Gori ispredale su se najčudnije priče, ali je ipak kao tajna, mučna i opaka, u narodu sa kolena na koleno prenošena sumnja da je Petar gurnuo Zorku niz stepenice ili čak udario nogom u stomak. Ova priča kao inspiracija poslužila je Viktoru Flemingu za legendarni film *Prohujalo sa vihorom*. Naime, Fleming je kao pratilac predsednika Vilsona po Evropi tokom Prvog svetskog rata čuo ovu priču i tako razradio legendarnu scenu sa Skarlet.

Ova moguća svađa između Zorke i Petra, koji su inače živeli skladno, pominjala se zbog sve napetije situacije u kući usled Nikoline politike. Posle Milanove abdikacije, kada se srpska opozicija vratila u Beograd, jedan od glavnih uslova za razvijanje dobrih odnosa na relaciji Cetinje–Beograd bio je suzbijanje delovanja porodice Karađorđević. Nikolino delimično poštovanje ovog zahteva izazvalo je kod Petra neviđen bes, a Zorka je, naravno, bila na Nikolinoj strani jer se više od Petra razumela u strategije i taktike kojima je maestralno vladao njen otac. Petar je sve više zamišljen i potpuno sluđen tumarao kroz smokve i šipražje. Kada je njegov brat Đorđe, posle zaludnog traženja leka po otmenim evropskim banjama, zamolio Nikolu da ga prebaci iz Abacije da umre na Cetinju, Petar je bio pred nervnim slomom. Đorđe je umro na putu, u gruškoj luci, a potom je sahranjen na Cetinju. Godinu dana svađa, trudnoća, nemira i potom Zorkina bolest. Na

Cetinje su bili pozvani, na Petrovo insistiranje, i ginekolozi iz Beča, i dr Braun i dr Rakitanski, ali oni nisu stigli da zateknu bolesnicu u životu. Crnu Goru zadesi do tada najteža bol zbog smrti lepe Zorke, Nikolinog mezimčeta. Da cela stvar bude tragičnija, njeno novorođenče, njen mali Andrija, nadživeo ju je svega dva-desetak dana.

Kako je Zorka rođena u vlažnu i svetlu decembar-sku zoru, tako je dušu ispustila tek nekoliko minuta pred ponoć četvrtog marta. Te guste, prolećne noći, u kojoj je njena majka Milena, sedevši pored njene samrtne postelje, zauvek izgubila i jedan deo svoje duše doživlevši najgoru stvar koju Crnogorci sa strahom izgovaraju, da smrt ne ide po redu, već da gleda kako joj duša prvorođenčeta odlazi iz svog lepog tela.

Jedanaestog marta u crnom okviru *Glas Crnogoraca* doneo je sledeći tekst:

Knjaginja Ljubica, Zorka P. Karađorđević, rođena 11. decembra 1864, predstavila se 4. marta 1890.

I zažali za Njom sve što je živo, sve što ima srca i duše, i što Je znavaše i što tek čujaše za Nju.

I zatuži sva priroda nad ovijem kršima: siloviti jug zakuka preko Vrtijeljke strahovitim hukom, a natušte-no nebo se zaplaka, oblijevajući plahom suzom krov dvoru jutrošnje vesele majke trećeg sina, potonje velje paćenice i jadne mučenice, a sada nevidovne pokojnice, najmlađeg anđela božjeg raja.

Zažališe i carevi. Zatuža i nijema studena priroda: a da što će krv od njene krvi, duša od njene duše, što će

*Otac i Majka, što će Braća i Sestrice, što li tužni Vojno,
jadni udovac jutrošnji, što će sa četiri svoja siročeta kad
je i sam najviša sirota!*

*No više od silnih careva, zaista više od nemilosrdne
prirode, učestvovao je u tuzi Visokih ojađenika vjerni
narod njihov. I narod je taj svojim bolećivim suzama
stekao pravo da tješi Svijetle tužbenike, da im ne da
klonuti pod bremenom jada.*

*Draga je pokojnica uginula u cvijetu mladosti svoje,
no uginula je stvorivši nov život, rodivši detića. Kad
muška glava padne na bojištu, braneći svoje ognjište,
kažu da je junak. No isto je junačina i ženska glava koja
pane množeći svoje ognjište.*

*Kada su zapucali grozdovi pušaka, kad su zatutnjali
topovi pri spuštanju trošnih ostataka premile pokojnice
u studenu zemlju, to bješe junački oproštaj: bila je šcer
junakova, bila je ljubav junakova, bila je i sama sobom
junak.*

*Ne predavaj se bolu srca svoga, Uzvišeni Gospodaru
naš! Ne davaj tuzi da Te savlada, Velikomilostiva Maj-
ko naroda svoga! Ne kloni pod nevidovnim udarcem
sudbine, viteški Vojno joj! Ne dajte se jadu, svijetla
braćo i sestre joj!*

Za kneginjom, pored nekrologa, nizale su se pesma
za pesmom, pa je tako i Sundečić, koji je napisao pri-
godnu pesmu povodom njenog rođenja, nažalost
dočekao da napiše i tužbalicu povodom Zorkine smrti.
Đuro Perović, Radoje Roganović, Filip Kovačević...
Svi su oni pisali o lepoj Zorki.

*Zaplakala i priroda cijela
zaplakalo i veliko i malo
i sve što se Srbinom nazvalo...*

Zorku je zaista žalilo sve živo, njena sahrana sa nari-
kačama, velikodostojnicima i topovima jedan je od
najtužnijih događaja koji je zadesio kneževinu Crnu
Goru. Kažu da je nekoliko trenutaka pred smrt Zorka
prošaptala: „...Biće kralj...“, i tako je i bilo, ali tek
trinaest godina kasnije.

Posle njene smrti, inače zategnuti odnosi između
zeta i tasta došli su do usijanja, i Petar, a posle i drugi
Karađorđevići, napustili su Cetinje.

Petar je sve više putovao po Evropi, a baka Milena
se bavila decom. Na kraju, sve do preuzimanja prestola,
Petar se nastanio u Ženevi i dalje ogorčen na tasta.

Međutim, 6. juna 1903. Nikola je svom zetu Petru
Karađorđeviću čestitao dolazak na presto Kraljevine
Srbije ovakvom depešom:

*Naše jednomišljenje i krvna veza koja nas spaja jemstvo
je Srpstvu za vječito i nerazdjeljivo bratstvo Srbije i Crne
Gore. To će bratstvo ostati vo vjekove svijetlo, sveto,
nepomućeno i spasavajuće za naš narod. Za to brat-
stvo pred prestolom Višnjega mole duše naših srpskih
mučenika: tome bratstvu i slozi srpskoj bdiće i anđeoska
duša moje Zorke, tvoje supruge, čija krv i ljubav vezaće
navijek moje i tvoje sinove.*

Kneginjine kosti prebačene su posle na Oplenac.

Zorkina jedina kćerka, princeza Jelena Karađorđević, rođena u Rijeci Crnojevića 1884, išla je po izgnanstvu sa ocem i tako se školovala. Kao što se i može pomisliti, devojčici je bilo najgore bez majke od koje su ostale samo fotografije i tuđe uspomene. Jelena, koju su preko svog izaslanika Argiropula krstili car Aleksandar i carica Marija Fjodorovna, bila je devojka izuzetne tankočutnosti i otmenosti, u licu veoma podsećajući na svoju pokojnu majku kneginju Zorku... Školovana najviše na Cetinju i u Ženevi, njen život je prevashodno odredio odlazak u Rusiju već u njenoj četrnaestoj godini. Kako je kralj bio udovac, a njena braća još neoženjena, na mladu Jelenu su pale sve protokolarne obaveze koje bi inače trebalo da vrši kraljeva supruga. Potraga za njenim suprugom predstavlja jednu od najmučnijih diplomatsko-strasnih afera naše tajne istorije.

Pitanje njenog miraza, sasvim besramno, razmatrano je čak i na sednicama Narodne skupštine. Kako je Petar bio prebogatog iskustva, ali sa hronično malo novca, od Jelene se očekivalo da udajom poboljša tatino finansijsko stanje. Za izbor budućeg zeta, zabrinuta zbog Petrove konfiskovane imovine u zemlji i one potrošene na zaludne političke akcije u inostranstvu, presudnu ulogu je odigrala najpromućurnija Nikolina kćerka, Jelenina tetka, Jelena od Savoje.

Posle dužeg razmatranja mogućih prilika, italijanska kraljica odredila je sudbinu svojoj sestričini Jeleni pronasavši joj naočitog i od nje dve godine mlađeg kneza Joana Konstantinovića.

Decentna i tajnovita veridba u dekoru belih ruža obavljena je u romantičnom dvorcu Rakonići kod

Torina krajem vrelog jula 1911. Posle toga, veliki knez je došao u Beograd da upozna buduću tazbinu i da se Beograd upozna sa unukom cara Nikolaja I i sina velikog kneza Konstantina Nikolajeviča i velike kneginje Jelisavete, rođene princeze od Saks-Majningena.

Uz gomilu ordenja, svile i mirisa, koji više ne postoje i koje su tadašnje princeze i dame koristile, ovo venčanje je obavljeno 11. septembra u Sankt Peterburgu. U tihom i kratkom braku koji će se tragično završiti, Jelena je Joanu rodila dvoje dece. Kćerku Jekaterinu (1914) i sina Vsevolda (1915). Nesrećni Joan podelio je stravičnu sudbinu svoga cara i na brutalan način likvidiran je u Alepajevsku. Jelena, koja je tako rano ostala udovica, jedva je izvukla sebe i svoju porodicu preobukavši se u milosrdnu sestru, te je tako kroz pakao crvenog Petrograda, koji se pretvarao u buduću Lenjingrad, dospela do srpskog poslanstva, gde joj je poslanik Spalajković pružio utočište, da bi je potom istim brodom na kojem je bila kraljica majka prebacio do Nice.

Do kraja života Jelena je živela u sunčanom Kanu i jedino bi za vreme filmskih festivala bila zapažena kao vatreni filmofil na nekim od prijema.

Poznat u evropskim aristokratskim krugovima i veoma omiljen, Jelenin sin ženio se tri puta, ali dece nije imao. Jelenina kćerka Jekaterina udala se za apartnog i uzbudljivog markiza Faračea di Vilaforesta.